

Ulkoasiainvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022—2025

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022—2025 (VNS 3/2021 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 4.6.2021.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- valtiosihteeri Matti Anttonen, ulkoministeriö
- alivaltiosihteeri Elina Kalkku, ulkoministeriö
- taloussuunnittelupäällikkö Katja Bordi, ulkoministeriö
- osastopäällikkö Satu Santala, ulkoministeriö
- johtaja, vaikuttaminen Rilli Lappalainen, Suomalaiset kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs Fingo ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Johdanto

Ulkoasiainvaliokunta käsittelee tässä lausunnossa erityisesti kehitysyhteistyömäärärahojen ta-soa, joihin osana hallituksen uudelleenkohdennuksia on suunnitelmassa kohdennettu 35 miljoonnan euron vuosittainen säästövelvoite vuodesta 2023 eteenpäin. Laajemmin ulkoministeriön hallinonalan määrärahakysymyksiä käsitellään seuraavan kerran syksyllä 2021 hallituksen vuosittaisen talousarvioesityksen yhteydessä.

Kehitysyhteistyö

Suomen kehitysyhteistyön päämääränä on äärimmäisen köyhyyden poistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen sekä ihmisoikeuksien toteutuminen. Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi kehyskaudella 2022 — 2025 julkisen kehitysavun euromääräiseksi tasoksi esitetään julkisen talouden suunnitelmassa seuraavaa:

Valiokunnan lausunto UaVL 5/2021 vp

- vuosi 2022: 1,275 mrd.euroa
- vuosi 2023: 1,266 mrd. euroa
- vuosi 2024: 1,293 mrd. euroa
- vuosi 2025: 1,328 mrd.euroa

Summa koostuu koko valtionhallinnon kehitysyhteistyöksi raportoitavista menoista, suurimpana näistä ulkoministeriön lisäksi valtiovarainministeriön, sisäministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön pääluokista maksettavat menoerät.

Ulkoministeriön hallinnoiman varsinaisen kehitysyhteistyöhön määrärahat ovat kehyyksen mukaisesti seuraavien vuosien aikana:

- vuosi 2022: 705 milj. euroa
- vuosi 2023: 696 milj. euroa
- vuosi 2024: 723 milj. euroa
- vuosi 2025: 758 milj. euroa

Pääsääntöisesti nousevista euromääristä huolimatta varsinaiseen kehitysyhteistyöhön kohdennettu 35 milj. euron leikkaus vuositasolla vuodesta 2023 alkaen tarkoittaa, että kehitysyhteistyön BKT-osuus laskee tulevina vuosina alle nykyisen 0,5 %:n tason. Vuonna 2022 osuus asettuu 0,49 %:n tasolle ja sen jälkeen laskee 0,47 %:n tasolle.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa pitävänsä määrärahaleikkausta erittäin valitettavana. Leikkaus vaikeuttaa Suomen kehityspoliittisten tavoitteiden toteuttamista ja on selkeässä ristiriidassa suhteessa Suomen pitkäaikaiseen tavoitteeseen käyttää YK-sitoumusten mukaisesti 0,7 % bruttokansantulosta kehitysyhteistyöhön. Tämä tavoite on kirjattu myös pääministeri Marinin hallitusohjelmaan. Leikkaus myös vesittää kuluvalle vaalikaudella laajassa parlamentaarisessa yhteistyössä tehdyn työn 0,7 %:n tavoitteen saavuttamiseksi ja sen pohjaksi valmistellun tiekartan. Saadun selvityksen mukaan juuri valmistuneeseen kehityspoliittiseen selontekoon on sisällytetty 0,7 %:n sitoumus ja tavoitevuodeksi asetetaan vuosi 2030, mutta konkreettisia askelmerkkejä tai välivuositaavoitteita ei ole.

Valiokunnan kuulemien asiantuntija-arvioiden mukaan nyt päätetyllä määrärahaleikkauksella voi olla heijastusvaikutuksia myös Suomen seuraavaan YK:n turvallisuusneuvoston vaalikampanjaan. Päätös myös pitää Suomen edelleen etäällä tärkeimmästä viiteryhmästään eli muista Pohjoismaista, jotka ovat toteuttaneet vähintään 0,7 %:n BKT-osuutta kehitysrahoituksessa jo 1970-luvulta lähtien. Vuonna 2020 Ruotsin kehitysrahoituksen BKT-osuus oli 1,14 %:n, Norjan 1,11 % ja Tanskan 0,73 %.

Valiokunta toteaa kuulemiensa asiantuntijatahojen tapaan, että kehitysyhteistyölle on koronapandemian myötä entistä suurempi tarve. Pandemian negatiiviset yhteiskunnalliset ja taloudelliset seurannaisvaikutukset ovat kehittyville maille tuntuvat. Maailmanpankin arvion mukaan esimerkiksi köyhien määrä globaalisti kääntyi vuonna 2020 kasvuun ensimmäistä kertaa 20 vuoteen. Agenda2030:n mukaisten kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttaminen vaatisi useilta toimijoilta lisäpanostuksia leikkausten sijaan. Erityisesti köyhimpien ja heikoimmassa asemassa olevien huomioiminen on entistä tärkeämpää pandemian pitkäaikaisvaikutusten osuessa vahvimmin heihin.

Valiokunnan lausunto UaVL 5/2021 vp

Tätä taustaa vasten valiokunta korostaa aiempia linjauksiaan, joiden mukaisesti on tärkeää, että Suomi ohjaa kansainvälisten suositusten mukaisesti vähintään 0,2 % kehitysrahoituksesta vähiten kehittyneille ja hauraille valtioille (LDC-maat, Least Developed Countries). Tavoite on kirjattu myös hallitusohjelmaan. Toistaiseksi Suomen tuki LDC-maille on ollut noin 0,14 % tasolla.

Tärkeää on myös huolehtia, ettei kehyskaudelle päätetty leikkaus kohdistu suomalaisiin kansalaisjärjestöihin. Valiokunta korostaa aiemmin saamiaan riippumattomia evaluointiselvityksiä, joiden mukaan järjestöjen tekemä kehitysyhteistyö on tehokasta ja tuloksellista. Lisäksi valiokunnan asiantuntijakuulemisessa korostui se, että järjestöt saavuttavat kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ihmiset ruohonjuuritasolla sellaisissa pakoissa, joihin muiden toimijoiden apu ei yllä. Saadun selvityksen mukaan kehitysyhteistyön määrärahaileikkausta ei olla kohdistamassa kansalaisjärjestöihin.

Valiokunta on aiemmissa talousarviolausunnoissaan painottanut finanssisijoitusten tärkeyttä osana kehitysrahoitusta (UaVL 7/2020 vp, UaVL 2/2019 vp). Finanssisijoituksiin on osoitettu vuodesta 2015 lähtien noin 130 milj. euroa, ja julkisen talouden suunnitelmassa taso on säilytetty ennallaan. Kehitysyhteistyön määrärahaileikkauksen kompensoimiseksi valiokunta pitää välttämättömänä, että tämän kehyksen ulkopuolisen rahoitusmahdollisuuden kasvattaminen selvitetään tarkasti kuluvana vuonna pyrkien määrärahatason nostoon. Valiokunnan kuulemien alustavien arvioiden mukaan tämä saattaisi olla mahdollista. Finanssisijoitusten politiikkalinjaukset tulee käsitellä parlamentaarisesti.

Valiokunnan mielestä valtioneuvoston tulee kiinnittää entisestään huomiota myös kehitysyhteistyön tuloksellisuuteen ja vaikuttavuuteen, jotta Suomen kehitysapu osataan ohjata parhaiten kehitystavoitteita edistäville sektoreille ja toimijoille.

Valiokunta kiinnittää huomion Euroopan unionin merkittävyyteen kehityspolitiikan toimijana ja rahoittajana. EU ja sen jäsenmaat ovat yhdessä maailman suurin kehitysavun antaja. Vuonna 2019 EU:n yhteenlaskettu julkinen kehitysapu oli 75,2 mrd.euroa, mikä vastaa noin 56 %:a maailman kaikesta julkisesta kehitysyhteistyörahoituksesta. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi kiinnittää huomiota myös EU-tasolla avun antamisen tuloksellisuuteen ja vaikuttavuuteen pysyvien kehitysvaikutusten aikaansaamiseksi. Vaikuttaminen on nyt entistäkin ajankohtaisempaa ja tärkeää, kun EU:n uutta naapuruus-, kehitys- ja kansainvälisen yhteistyön rahoitusvälinettä (NDICI-instrumenttia) ja Euroopan rauhanrahastoa ryhdytään toimeenpanemaan. Myös aktiivinen osallistuminen eurooppalaisen kehitysrahoituksen rakenteen kehittämiseen yksityisen rahoituksen lisäämiseksi Agenda2030:n mukaisiin tavoitteisiin on tärkeää. Tässä keskeistä on pyrkimykset uudistaa Euroopan investointipankkia (EIP) ja Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankkia (EBRD).

Ulkoministeriön hallinnonala

Julkisen talouden suunnitelman 2022 — 2025 mukaan ulkoministeriön pääluokan vuosittaiset määrärahat ovat keskimäärin 1,34 mrd. euroa. Muuten kuin kehitysrahoituksen osalta valiokunta yhtyy pääosin julkisen talouden suunnitelman keskeisiin kirjauksiin ulkoministeriön pääluokan määrärahasuunnitelmasta. Tärkeää on turvata ulkoasiainhallinnon toiminnalle keskeisen edustustoverkon toiminta, mukaan lukien Suomen viennin edellytysten turvaaminen osana ulkoministe-

Valiokunnan lausunto UaVL 5/2021 vp

riön Team Finland -toimintaa. Lähestyvät Suomen puheenjohtajuudet Pohjoismaiden neuvostossa (2022), Barentsin euroarktisessa neuvostossa (2021 — 2023) ja Itämeren valtioiden neuvostossa (2024 — 2025) tarjoavat merkittäviä vaikuttamismahdollisuuksia Suomelle tärkeillä maantieteellisillä alueilla ja toimintasektoreilla, ja puheenjohtajuuksien riittävä resursointi on tärkeää. Tarkemmin valiokunta käsittelee näitä ja muita keskeisiä ulkoministeriön hallinnonalan asioita vuosittaisten talousarvioesitysten yhteydessä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Ulkoasiainvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 2.6.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mika Niikko ps
varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja sd
jäsen Paavo Arhinmäki vas
jäsen Eva Biaudet r
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Saara Hyrkkö vihr
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Katri Kulmuni kesk
jäsen Tom Packalén ps
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Kristiina Salonen sd (osittain)
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Ville Tavio ps
jäsen Anne-Mari Virolainen kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tiina Larvala